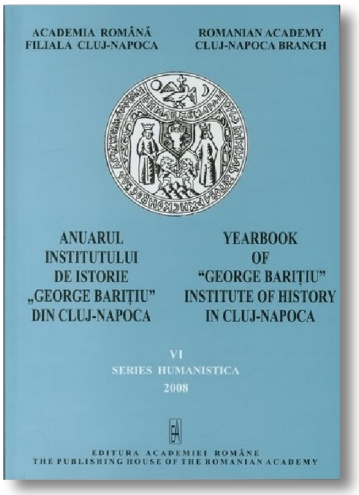

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Variații ale autonomiei personale în funcție de vârstă

Monica Albu

How to cite this article:
Albu, Monica (2008) *Variații ale autonomiei personale în funcție de vârstă*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 6, pp. 87–104. DOI: 10.5281/zenodo.22965750

© 2008: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

VARIAȚII ALE AUTONOMIEI PERSONALE ÎN FUNCȚIE DE VÂRSTĂ

Monica Albu

Institutul de Istorie „George Barițˮ din Cluj-Napoca

Abstract. *Numerous researchers investigated the relationship between personal autonomy and age. The results obtained are different, depending on the samples of subjects used and also on the assessment instruments employed. Most of the studies showed a development of the personal autonomy during aging, throughout the adolescence.*

In this research we followed the variation depending on age of four dimensions of personal autonomy (cognitive, behavioral, emotional and value autonomy), assessed with the help of the AP Questionnaire. The subject sample was composed of 1075 persons aged between 14 and 25 years, most of them students or undergraduates.

We noticed that all the dimensions of the personal autonomy develop between 14 and 25 years old. Jet, the increases are not significant between 17 and 19 years old and between 20 and 25 years old.

For boys, between the groups of extreme age (14 years old and 20 to 25 years old) grows significantly only the average of the scores of the scale of Value Autonomy. For girls, between the groups of extreme age differ significantly the averages of all scales of the AP Questionnaire.

At boys, the averages of all scales increase between 15 and 16 years, then they drop within the period of 17 to 19 years. The increase of the averages is significant for Cognitive, Behavioral and Value Autonomy, and the dropping of the averages is significant for Cognitive and Value Autonomy.

1. **INTRODUCERE**

Autonomia personală a făcut obiectul a numeroase cercetări psihologice. Ele au urmărit, în principal, să identifice rolul acesteia şi factorii care au influență asupra dezvoltării sale.

După apariția, în 1986, a articolului *The Vicissitudes of Autonomy in Early Adolescence*, scris de L. Steinberg şi S. B. Silverberg, în care este evidențiată importanța autonomiei pe parcursul adolescenței, cercetările au fost îndreptate cu precădere asupra acestei perioade a vieții. S-a constatat existența unei legături strânse,

An. Inst. de Ist. „G. Barițiuˮ din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. VI, 2008, p. 87–104

în adolescență, între autonomie şi formarea identității[1], între unele dimensiuni ale autonomiei (autonomia atitudinală, emoțională şi funcțională) şi adaptarea psihosocială[2]. S-a observat, de asemenea, că modul în care se face trecerea de la adolescență la vârsta adultă este puternic influențat de nivelul de dezvoltare al autonomiei[3].

Alte cercetări au avut ca obiectiv identificarea legăturilor dintre autonomie şi starea de sănătate. Rezultatele lor au arătat că, în general, persoanele care suferă de agorafobie sau de tulburări de alimentație (bulimie ori anorexie) şi cele dependente de tutun sau de alcool au un nivel scăzut al autonomiei personale[4]. Chou[5] a găsit corelații semnificative, la adolescenți, între simptomatologia depresivă şi trei dimensiuni ale autonomiei emoționale (individuația, non-dependența față de părinți şi de-idealizarea părinților).

Au existat unele încercări de a explica sănătatea mai bună a persoanelor cu o autonomie dezvoltată prin faptul că acestea au un stil de viață mai sănătos decât cele cu o autonomie redusă[6].

Conform rezultatelor obținute de D. Franken[7] în urma investigării a 1800 de subiecți, persoanele cu un nivel înalt al autonomiei, comparativ cu celelalte, sunt mai implicate social, mai vesele, mai calme, mai generoase, mai tolerante, mai asertive, au un autocontrol mai puternic şi mai multă încredere în sine, manifestă mai puține simptome de anxietate, de depresie, de răzvrătire, au mai puține probleme maritale, sunt mai rezistente la stres şi au o alimentație mai săracă în calorii.

2. **DEFINIȚII ALE AUTONOMIEI PERSONALE**

Pe parcursul timpului, în filosofie şi în psihologie, termenul de autonomie a fost pus în relație cu noțiuni diverse, unele imprecis şi vag definite, precum:

[1] M. Fleming, *Adolescent Autonomy: Desire, Achievement and Disobeying Parents between Early and Late Adolescence*, "Australian Journal of Education and Developmental Psychology", vol. 5, 2005, p. 1–16, http://www.newcastle.edu.au/group/ajedp/Archive/Volume_5/v5-fleming.pdf (accesat în februarie 2008).

[2] M. J. Noom, M. Deković, W. H. J. Meeus, *Autonomy, Attachment and Psychosocial Adjustment during Adolescence: A Double-edged Sword?* „Journal of adolescence", 22/6, 1999, p. 771–783, http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsidt=1203665 (accesat în februarie 2008).

[3] M. Fleming, *Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age*, „Electronic Journal of Research in Educational Psychology", 6-3 (2), 2005, p. 33–52, http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/articulos/6/english/Art_6_54.pdf (accesat în februarie 2008).

[4] D. Franken, *Moving Up: Positive Psychology. Optimum Psycho-Social Life Skills. Learning to maximize one's potential*, Junior/Senior High School or Freshman College textbook, http://www.lifeskillstraining. org/autonomy19c.htm (accesat în februarie 2008).

[5] K. L. Chou, *Emotional Autonomy and Depression among Chinese Adolescents,* „Journal of Genetic Psychology", 161 (2), 2000, p. 161–168, http://ginfo.pl/objects/10851679,Emotional+autonomy+ and+ depression+among+Chinese+adolescents.html (accesat în februarie 2008).

[6] D. Franken, *op. cit.*

[7] *Ibidem*.

libertate, alegere, decizie, independenţă, condiţionare, intenţionalitate, cauză, motivaţie, determinare, raţionalitate, responsabilitate, control, voinţă, agent, scop, sine[8].

Asemenea altor constructe psihologice, autonomia personală a fost definită în multe moduri. Prezentăm câteva definiţii, pentru a ilustra diversitatea opiniilor autorilor lor:

- ***Autonomia personală*** este o trăsătură de personalitate, care diferenţiază un individ în raport cu alţii ca orientare generală în relaţiile sale cu mediul (fizic şi social)[9].
- ***Autonomia*** exprimă un grad de libertate şi capacitate de deliberare neinfluenţabilă şi facilă ca trăsătură psihică a conştiinţei de sine şi a personalităţii[10].
- ***Autonomia personală*** este abilitatea unui individ competent de a-şi conduce viaţa şi de a lua decizii pe baza informaţiilor disponibile[11].
- ***Autonomia*** se referă la capacitatea individului şi la libertatea sa de a se auto-guverna sub aspect psihologic, moral şi social[12].
- ***Autonomia*** se defineşte prin atributele: încredere în sine, orientare spre muncă şi identitate[13].
- ***Autonomia*** este competenţa sau capacitatea individuală de a înţelege, prin prisma valorilor proprii, opţiunile relevante şi consecinţele unei decizii sau sarcini particulare[14].
- ***Autonomia*** reprezintă abilitatea de a gândi, a simţi, a lua decizii şi a acţiona de unul singur[15].
- ***Autonomia*** se referă la libertatea unei persoane de a-şi aranja viaţa în concordanţă cu propriile dorinţe şi valori[16].

[8] L. Faiciuc, *Comportamentul autonom: fantoma de la operă*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Barit» din Cluj-Napoca", Series Humanistica, tom II, 2004, p. 31–39.

[9] R. M. Ryan, E. L. Deci, 2000, *apud* L. Faiciuc, *Autonomia comportamentală: definire şi căi de dezvoltare*, în *Cercetări şi aplicaţii în psihologie*, M. Albu şi C. Ţăran (coord.), Timişoara, Edit. Augusta şi Artpress, 2004, p. 129–141.

[10] *Dicţionar de psihologie*, U. Şchiopu (coord.), Bucureşti, Edit. Babel, 1997.

[11] C. Caldwell, D. Wasson, V. Brighton, L. Dixon, M. A. Anderson, *Personal Autonomy: Development of a NOC Label*, „International Journal of Nursing Terminologies and Classifications", octombrie-decembrie 2003, http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa4065/is_200310/ai_n9311029 (accesat în februarie 2008).

[12] http://www.theihs.org/pdf/literatureofliberty/articles/33.pdf (accesat în martie 2006).

[13] E. Greenberger, 1984, *apud* E. L. Deci, E. Erikson, A. Gewirth, *Enhancing Autonomy with Rationality while Dealing while Dependency and Peer Pressure*, în D. Franken, *Personal Strengths: Positive Psychology*, 2006, http:/www.lifeskillstraining.org/autonomy.htm (accesat în februarie 2008).

[14] http://www.alz.org/Resources/FactSheets/autonomyEI.pdf (accesat în martie 2006).

[15] L. Steinberg, 1999, *apud* M. Fleming, *Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age*. „Electronic Journal of Research in Educational Psychology", 6-3 (2), 2005, p. 33–52, http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/ articulos/6/english/Art_6_54.pdf (accesat în februarie 2008).

[16] A. Sipos, H. Barratt, *Autonomy – who chooses?*, CMF File 29, 2005, http://www.cmf.org.uk/ literature/ content.asp?context=article&id=1610 (accesat în februarie 2008).

Pornind de la opiniile referitoare la autonomia personală întâlnite în literatură, am formulat următoarea definiţie, care îmbină elementele comune ce apar mai frecvent în lucrările de psihologie cu părerile proprii[17]:

Autonomia personală *este o trăsătură a personalităţii care constă, pe de o parte, în capacitatea de autodeterminare a individului, în abilitatea sa de a lua singur decizii cu privire la propria viaţă şi în capacitatea sa de a duce la îndeplinire aceste decizii, prin iniţierea, organizarea, supervizarea şi revizuirea acţiunilor proprii fără a fi controlat de forţe externe sau de constrângeri, evaluând opţiunile existente şi luând în considerare propriile interese, nevoi şi valori, iar pe de altă parte, în sentimentul pe care îl are persoana că dispune atât de abilitatea de a face alegeri cu privire la direcţia acţiunilor sale, cât şi de libertatea de a duce la îndeplinire aceste alegeri.*

Sau, pe scurt: *autonomia personală constă în capacitatea de a controla propria viaţă împreună cu sentimentul că există posibilitatea de a exercita acest control.*

Majoritatea psihologilor care au studiat autonomia personală au conceptualizat-o ca fiind un construct multidimensional. Dar nu s-a ajuns la un consens în privinţa dimensiunilor sale. Diferă, de la un autor la altul, atât numărul de dimensiuni, cât şi semnificaţia acestora. Se întâlnesc, în literatură, dimensiuni ale căror definiţii sunt aproape identice, dar care au denumiri diferite, şi dimensiuni cu semnificaţii diferite care au aceeaşi denumire[18].

În cercetarea de faţă au fost investigate patru dimensiuni ale autonomiei personale, definite astfel[19]:

- **Autonomia cognitivă** constă în:
  - capacitatea de a raţiona independent, de a-ţi forma propriile opinii şi de a lua decizii;
  - capacitatea de a gândi critic;
  - dorinţa de îmbogăţire şi îmbunătăţire a cunoştinţelor (dorinţa de informare);
  - capacitatea de auto-evaluare;
  - un sentiment de încredere în propria persoană;
  - credinţa că poţi alege ce să faci.
- **Autonomia comportamentală** reprezintă auto-dirijarea comportamentului şi acţionarea conform deciziilor proprii.
- **Autonomia emoţională** înseamnă independenţa formării şi exprimării sentimentelor.
- **Autonomia valorică** se exprimă în constituirea unui set propriu de convingeri şi principii, rezistente la presiunea celorlalţi.

[17] M. Albu, *Un nou instrument pentru evaluarea autonomiei personale la adolescenţi*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Barit» din Cluj-Napoca", Series Humanistica, tom V, 2007, p. 113–130.

[18] *Ibidem*.

[19] *Ibidem*.

3. **RELAȚIA DINTRE AUTONOMIA PERSONALĂ ŞI VÂRSTĂ**

Rezultatele cercetărilor privind legătura dintre autonomie şi vârstă diferă în funcție de eşantioanele de subiecți folosite (de vârsta şi etnia lor), precum şi de instrumentele de evaluare utilizate[20].

M. Fleming[21] a urmărit deosebirile existente între băieți şi fete, la grupele de vârste 12–13 ani, 14–15 ani şi 16–17 ani, în ceea ce priveşte dorința de a fi autonom, nivelul autonomiei personale şi gradul de nesupunere față de regulile stabilite de părinți. În cercetarea sa, Fleming a selecționat 934 de elevi, cărora le-a cerut să răspundă la un chestionar compus din 11 itemi dihotomici care descriu comportamente prin care se manifestă autonomia (de exemplu: A-şi decora camera după dorința proprie, A ieşi în oraş noaptea, A avea un prieten / o prietenă). Răspunsurile primite de la subiecți au arătat că între băieți şi fete există deosebiri mici ale nivelului autonomiei pentru intervalul de vârste 12–15 ani, dar la vârsta de 16–17 ani băieții devin mult mai autonomi decât fetele, ignoră regulile impuse de părinți într-o măsură mai mare decât fetele (pleacă de acasă fără să anunțe, lipsesc de acasă noaptea, pleacă de acasă şi revin când doresc).

Într-o altă cercetare, efectuată cu acelaşi chestionar, M. Fleming[22] a comparat răspunsurile date la cei 11 itemi de două eşantioane de subiecți, unul format din adolescenți de 12–13 ani şi altul compus din adolescenți de 18–19 ani, şi a observat că frecvența răspunsurilor care reflectă prezența unei autonomii dezvoltate este mai mare la vârsta de 18–19 ani. Diferența frecvențelor este semnificativă (în majoritatea cazurilor la pragul p=0,0001) la toți itemii pentru băieți şi la 9 din 11 itemi pentru fete. Între cele două grupe de vârstă nu diferă semnificativ dorința de a fi autonom.

Există câteva studii, printre care cel al lui Greenberg (1984), care arată că autonomia comportamentală creşte pe parcursul adolescenței şi prezintă diferențe între începutul şi sfârşitul adolescenței[23]. Din acest motiv, şi nivelul autonomiei personale este mai mare la sfârşitul adolescenței decât la începutul ei[24].

[20] S. C. Graf, *Cross-Cultural Study of Adolescent Identity Formation and Autonomy within the Context of Parent-Adolescent Relationships*, Disertație, Universitatea de Stat Florida, 2003, http://etd.lib.fsu.edu/ theses/available/etd-09212003-204320/unrestricted/Shruti_C_Graf_Complete_ Final_Copy.pdf (accesat în februarie 2008).

[21] M. Fleming, *Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age*, „Electronic Journal of Research in Educational Psychology", 6-3 (2), 2005, p. 33–52, http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/articulos/6/english/Art_6_54.pdf (accesat în februarie 2008).

[22] M. Fleming, *Adolescent Autonomy: Desire, Achievement and Disobeying Parents between Early and Late Adolescence*, „Australian Journal of Education and Developmental Psychology", vol. 5, 2005, p. 1–16, http://www.newcastle.edu.au/group/ajedp/Archive/Volume_5/v5-fleming.pdf (accesat în februarie 2008).

[23] *Ibidem*.

[24] S. B. Bartle şi colab., 1988; S. M. Dombush şi colab., 2001, apud M. Fleming, *Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age.*

Dezvoltarea autonomiei comportamentale este legată de scăderea influenţei părinţilor şi de apropierea treptată a adolescenţilor de persoane care le sunt „egale" (prieteni, colegi).

M. J. Noom, M. Deković şi W. Meeus (2001) au identificat o uşoară creştere a autonomiei emoţionale cu vârsta, între 12 şi 18 ani[25].

L. Clark şi M. Tiggemann[26] au urmărit variaţiile autonomiei emoţionale la fete, eleve în clasele a patra, a cincea, a şasea şi a şaptea, având vârsta cuprinsă între 9 şi 12 ani, şi au observat o creştere a nivelului autonomiei emoţionale de la o clasă la alta. Dar diferenţe semnificative nu s-au evidenţiat decât între clasele a patra şi a şasea şi a patra şi a şaptea.

L. Steinberg şi S. B. Silverberg (1986) au constatat că autonomia emoţională creşte pe parcursul adolescenţei pe măsura înaintării în vârstă. Această creştere nu este însă atât de rapidă ca aceea a autonomiei comportamentale[27].

A. Oliva[28] a comparat variaţiile autonomiei emoţionale pe parcursul adolescenţei între fete şi băieţi. Subiecţii au fost grupaţi în trei categorii de vârstă: 13–14 ani, 15–16 ani şi 17–19 ani. S-a constatat că autonomia emoţională nu variază cu vârsta în cazul fetelor, dar la băieţi creşte de la 13–14 ani la 15–16 ani.

T. E. Beckert[29] a construit un chestionar pentru evaluarea autonomiei cognitive şi l-a administrat la patru eşantioane de subiecţi, trei formate din elevi (din clasa a şaptea, a noua şi, respectiv, a unsprezecea) şi unul compus din studenţi. Pentru două dintre dimensiunile autonomiei cognitive (gândirea evaluativă şi luarea deciziilor), mediile scorurilor difereau semnificativ, la pragul p=0,000, între populaţiile din care proveneau cele patru eşantioane, mediile scorurilor obţinute de studenţi fiind semnificativ mai mari decât mediile elevilor din fiecare clasă.

„Electronic Journal of Research in Educational Psychology", 6-3 (2), 2005, p. 33–52, http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/articulos/6/english/Art_6_54.pdf (accesat în februarie 2008).

[25] S. C. Graf, *op.cit.*

[26] L. Clark, M. Tiggemann, *Sociocultural Influences and Body Image in 9- to 12-Year-Old Girls: The Role of Appearance Schemas*, „Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology", 36/1, 2007, p. 76–86, http://www.leaonline.com/doi/pdf/10.1207/s15374424jccp3601_8?cookieSet=1 (accesat în februarie 2008).

[27] M. Fleming, *Adolescent Autonomy: Desire, Achievement and Disobeying Parents between Early and Late Adolescence*, „Australian Journal of Education and Developmental Psychology", vol. 5, 2005, p. 1–16, http://www.newcastle.edu.au/group/ajedp/Archive/Volume_5/v5-fleming.pdf (accesat în februarie 2008).

[28] A. Oliva, *Personal, Social and Family Correlates of Emotional Autonomy in Adolescence*, Lucrare prezentată la The Seventh Biennial Conference of the European Association for Research on Adolescence (EARA), Jena (Germania), mai–iunie 2000, www.pdipas.us.es/o/oliva/jena%20 paper.doc (accesat în februarie 2008).

[29] T. E. Beckert, *Cognitive Autonomy and Self-evaluation in Adolescence: A Conceptual Investigation and Instrument Development. (Report)*, „North American Journal of Psychology", 1 decembrie 2007, http://www. encyclopedia.com/doc/1G1-173513550.html (accesat în februarie 2008).

4. **SCOPUL CERCETĂRII**

Am urmărit modul în care variază patru dimensiuni ale autonomiei personale (autonomia cognitivă, autonomia comportamentală, autonomia emoţională şi autonomia valorică) în intervalul de vârste 14–25 de ani.

5. **DESCRIEREA CERCETĂRII**

Cercetarea a fost efectuată în perioada 2006–2007, în mai multe municipii din România (Timişoara, Cluj-Napoca, Râmnicu Vâlcea, Lugoj, Caransebeş).

Subiecţi

Eşantionul de subiecţi a fost format din 1075 de persoane, majoritatea elevi sau studenţi, proveniţi atât din mediul urban, cât şi din mediul rural. Repartiţia subiecţilor pe vârste şi sexe este prezentată în *tabelul 1*.

Tabelul 1

Compoziţia eşantionului de subiecţi

Vârsta	Sex		Total
	f	m	
14	22	25	47
15	48	50	98
16	102	89	191
17	121	106	227
18	38	44	82
19	45	21	66
20	34	25	59
21	52	25	77
22	57	31	88
23	31	24	55
24	33	15	48
25	19	18	37
Total	**602**	**473**	**1075**

Instrumente

Tuturor subiecţilor li s-a administrat *Chestionarul AP*. Acesta serveşte la măsurarea a patru dimensiuni ale autonomiei personale – autonomia cognitivă, autonomia comportamentală, autonomia emoţională şi autonomia valorică.

Chestionarul a fost construit de Monica Albu împreună cu un grup de masteranzi în psihologie de la Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei a Universităţii „Babeş-Bolyai”, în anul 2006[30]. El se compune din patru scale, câte una

[30] M. Albu, *op. cit.*

pentru fiecare dimensiune a autonomiei personale: *Autonomia cognitivă* (9 itemi), *Autonomia comportamentală* (11 itemi), *Autonomia emoţională* (8 itemi) şi *Autonomia valorică* (8 itemi).

La fiecare item, subiectul trebuie să aprecieze gradul în care afirmaţia conţinută de acesta i se potriveşte şi să aleagă una din variantele „foarte puţin", „puţin", „nici prea mult, nici prea puţin", „mult" şi „foarte mult". Celor cinci variante de răspuns li se atribuie cotele 1, 2, 3, 4 şi 5, cota 1 indicând un grad de autonomie redus, iar cota 5 un grad de autonomie ridicat.

Se calculează câte un scor pentru fiecare scală prin însumarea cotelor itemilor componenţi.

6. **REZULTATE**

Analiza preliminară a răspunsurilor la Chestionarul AP

Pentru eşantionul de subiecţi folosit, toate scalele *Chestionarului AP* au o consistenţă internă acceptabilă (*tabelul 2*). Scorurile scalelor nu au distribuţii normale, ceea ce sugerează prezenţa în cadrul eşantionului de subiecţi a unor subgrupuri de persoane între care diferă intervalele de valori ale scorurilor obţinute. Am presupus că aceste subgrupuri corespund unor vârste sau grupe de vârste diferite, ipoteză care – după cum se va vedea în continuare – s-a confirmat.

Tabelul 2

Calităţile psihometrice ale scalelor *Chestionarului AP* (*N*=1075)

Scala	Consistenţa internă a scalei (coeficientul α)	Normalitatea distribuţiei scorurilor scalei (testul Kolmogorov-Smirnov)	
		z	*p*
A. cognitivă	0,717	2,483	0,000
A. comportamentală	0,754	1,810	0,003
A. emoţională	0,722	1,596	0,012
A. valorică	0,676	1,812	0,003

Relaţiile dintre dimensiunile autonomiei personale şi vârstă

Pentru toate scalele *Chestionarului AP* s-a evidenţiat o tendinţă de creştere a mediilor scorurilor pe măsura înaintării în vârstă (*figura 1*).

Am identificat două grupe de vârste – 17–19 ani şi 20–25 ani – în cadrul cărora mediile scorurilor scalelor nu diferă semnificativ la pragul p=0,05 între vârste, nici pentru băieţi şi nici pentru fete (*tabelul 3*).

Am continuat cercetarea lucrând cu cinci grupe de vârste: 14 ani, 15 ani, 16 ani, 17–19 ani şi 20–25 de ani.

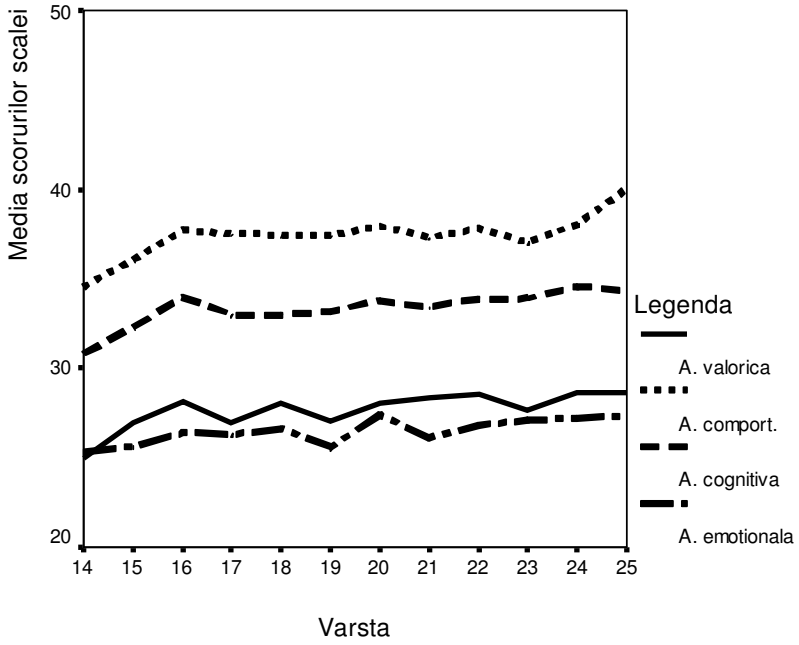

Fig. 1. Variaţia scorurilor scalelor *Chestionarului AP* în funcţie de vârstă.

Toate scalele *Chestionarului* AP au distribuţii normale ale scorurilor pentru fiecare dintre cele cinci grupe de vârste, la ambele sexe.

Tabelul 3

Compararea mediilor scorurilor scalelor între vârste, prin metoda ANOVA

Grupa de vârste	Scala	Băieţi			Fete		
		F	*gl*	*p*	*F*	*gl*	*p*
17–19 ani	A. cognitivă	0,391	2, 168	0,677	0,185	2, 201	0,831
	A. comportamentală	0,326	2, 168	0,722	0,176	2, 201	0,839
	A. emoţională	0,792	2, 168	0,455	1,939	2, 201	0,147
	A. valorică	2,173	2, 168	0,117	1,649	2, 201	0,195
20–25 ani	A. cognitivă	1,856	5, 132	0,106	0,916	5, 220	0,472
	A. comportamentală	1,516	5, 132	0,189	1,053	5, 220	0,388
	A. emoţională	0,973	5, 132	0,437	0,362	5, 220	0,874
	A. valorică	1,012	5, 132	0,413	1,489	5, 220	0,194

Prin metoda ANOVA am comparat mediile scorurilor scalelor între cele cinci grupe de vârste formate şi am constatat că la ambele sexe mediile diferă semnificativ la pragul p=0,05 pentru scalele:

- Autonomie cognitivă (pentru băieţi: $F(4,468)=4,038$; p=0,003; pentru fete: $F(4,597)=4,298$; p=0,002);

- Autonomie comportamentală (pentru băieți: $F(4,468)=2,738$; $p=0,028$; pentru fete: $F(4,597)=2,922$; $p=0,021$);
- Autonomie valorică (pentru băieți: $F(4,468)=3,152$; $p=0,014$; pentru fete: $F(4,597)=4,371$; $p=0,002$).

În general, la ambele sexe, mediile cresc pe măsura înaintării în vârstă (figurile 2, 3, 4 şi 5).

În cazul băieților:

- Mediile scorurilor scalelor cresc între 14 şi 15 ani, dar diferența mediilor nu este semnificativă la pragul $p=0,05$. Excepție face scala Autonomie emoțională, la care media scorurilor este mai mică la 15 ani decât la 14, diferența mediilor fiind nesemnificativă la pragul $p=0,05$.
- Între 15 şi 16 ani cresc scorurile tuturor scalelor. Diferența mediilor este semnificativă la pragul $p=0,05$ pentru scalele Autonomie cognitivă ($p=0,004$), Autonomie comportamentală ($p=0,003$) şi Autonomie valorică ($p=0,034$).
- La grupa de vârste 17–19 ani media scorurilor este mai mică decât la 16 ani pentru toate scalele. Diferența mediilor este semnificativă la pragul $p=0,05$ pentru scalele Autonomie cognitivă ($p=0,001$) şi Autonomie valorică ($p=0,018$).
- La toate scalele mediile scorurilor sunt mai mari la grupa de vârste 17–19 ani decât la 15 ani. Diferența mediilor este semnificativă la pragul $p=0,05$ doar pentru scala Autonomie comportamentală ($p=0,039$).
- Între grupele de vârste 17–19 ani şi 20–25 de ani cresc mediile tuturor scalelor. Dar diferențele mediilor nu sunt semnificative la pragul $p=0,05$.
- Între grupele extreme (14 ani şi 20–25 de ani) diferă semnificativ la pragul $p=0,05$ doar mediile scalei Autonomie valorică ($p=0,020$).

În cazul fetelor:

- Mediile scorurilor scalelor Autonomie cognitivă, Autonomie comportamentală şi Autonomie emoțională cresc pe măsura înaintării în vârstă, dar diferențe semnificative (la pragul $p=0,05$) între grupe de vârste consecutive nu apar decât pentru scala Autonomie cognitivă, între grupele 17–19 şi 20–25 de ani ($p=0,019$). Pentru scala Autonomie valorică mediile diferă semnificativ la pragul $p=0,043$ între 14 şi 15 ani ($p=0,043$) şi între grupele 17–19 ani şi 20–25 de ani ($p=0,008$). La 16 ani media este mai mare decât la grupa de vârste 17–19 ani, dar diferența mediilor este nesemnificativă la pragul $p=0,05$.
- Între grupele extreme (14 ani şi 20–25 de ani) diferă semnificativ mediile tuturor scalelor (pentru Autonomie cognitivă: $p=0,001$; pentru Autonomie comportamentală: $p=0,002$; pentru Autonomie emoțională: $p=0,053$; pentru Autonomie valorică: $p=0,000$).

La grupele de vârste 14 ani, 15 ani şi 17–19 ani mediile scorurilor nu diferă semnificativ la pragul p=0,05 între fete şi băieţi la nicio scală (*tabelul 4*).

La vârsta de 16 ani, mediile scorurilor băieţilor sunt mai mari decât mediile scorurilor fetelor la scalele Autonomie cognitivă, Autonomie comportamentală şi Autonomie valorică, diferenţa mediilor fiind semnificativă pentru scalele Autonomie cognitivă (p=0,048) şi Autonomie comportamentală (p=0,022).

Tabelul 4

Compararea mediilor scorurilor scalelor *Chestionarului AP* între fete şi băieţi

Variabila	Grupa de vârste	Băieţi		Fete		*t*	*gl*	*p*
		m	*σ*	*m*	*σ*			
Autonomie cognitivă	14	31,00	5,24	30,64	5,73	0,227	45	0,821
	15	32,40	4,69	32,19	5,36	0,209	96	0,835
	16	34,76	4,51	33,26	5,74	1,987	189	0,048
	17–19	32,75	4,63	33,26	5,12	1,006	373	0,315
	20–25	33,09	5,73	34,41	4,95	2,232	258	0,027
Autonomie compor-tamentală	14	35,28	6,57	33,77	5,84	0,826	45	0,413
	15	36,00	4,72	36,10	6,89	0,088	96	0,930
	16	38,92	6,37	36,66	7,07	2,312	189	0,022
	17–19	37,68	5,93	37,34	6,24	0,539	373	0,590
	20–25	37,74	6,80	37,95	6,12	0,301	362	0,764
Autonomie emoţională	14	25,48	4,80	25,18	6,16	0,186	45	0,853
	15	25,04	4,84	26,27	5,39	1,190	96	0,237
	16	26,11	4,91	26,63	6,19	0,630	189	0,529
	17–19	25,82	4,07	26,63	5,30	1,630	373	0,104
	20–25	25,99	5,39	27,47	5,19	2,572	362	0,010
Autonomie valorică	14	25,20	4,42	24,68	4,19	0,411	45	0,683
	15	26,66	4,36	27,21	4,98	0,581	96	0,563
	16	28,34	4,48	28,01	5,38	0,458	189	0,647
	17–19	26,93	4,56	27,41	5,10	0,947	373	0,344
	20–25	27,71	5,01	28,65	4,65	1,817	362	0,070

La grupa de vârste 20–25 de ani mediile scorurilor fetelor sunt mai mari decât mediile scorurilor băieţilor la toate scalele, diferenţa mediilor fiind semnificativă pentru scalele Autonomie cognitivă (p=0,027) şi Autonomie emoţională (p=0,010).

Am încercat să găsim o explicaţie pentru mediile mari obţinute de băieţii de 16 ani la toate scalele *Chestionarului AP*.

Am presupus mai întâi că aceste medii ar fi datorate existenţei în eşantionul de subiecţi a unui grup de băieţi de 16 ani care au realizat scoruri maxime la scalele *Chestionarului AP*.

Pentru a verifica această ipoteză am determinat frecvenţele subiecţilor care au obţinut scoruri mari la scalele *Chestionarului AP*, pe sexe şi pe grupe de vârste (*tabelul 5*). Am considerat scoruri „mari” la o scală a *Chestionarului AP* cele mai mari 5 scoruri obţinute de subiecţii din eşantion.

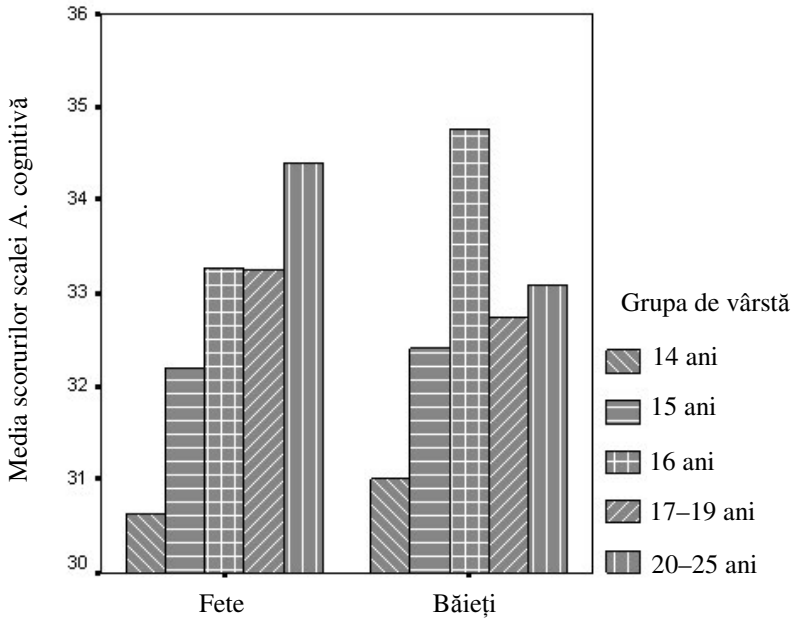

Fig. 2. Mediile scorurilor scalei Autonomie cognitivă în funcție de vârstă, pe sexe.

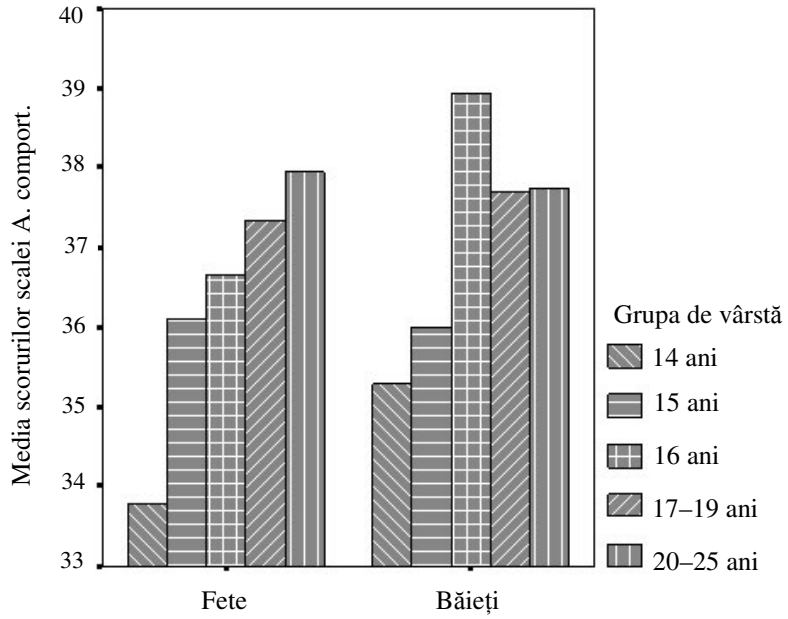

Fig. 3. Mediile scorurilor scalei Autonomie comportamentală în funcție de vârstă, pe sexe.

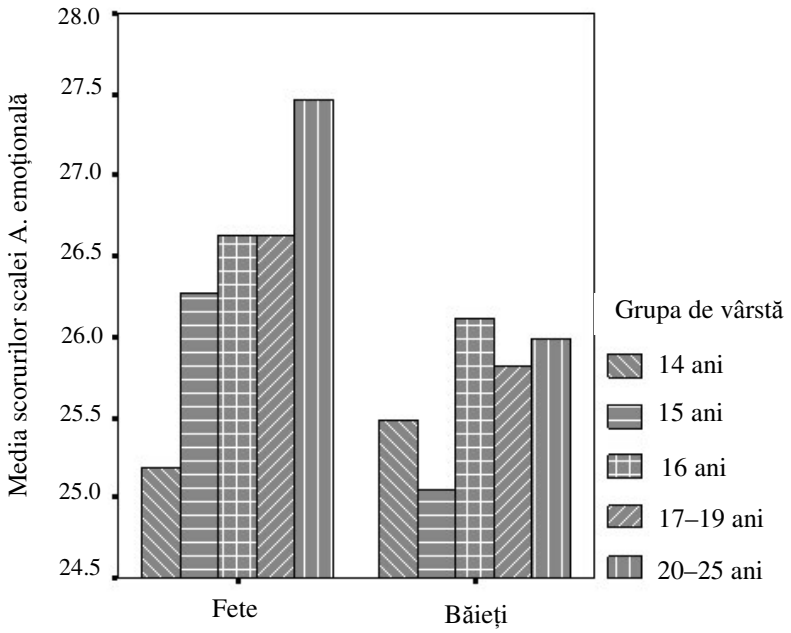

Fig. 4. Mediile scorurilor scalei Autonomie emoțională în funcție de vârstă, pe sexe.

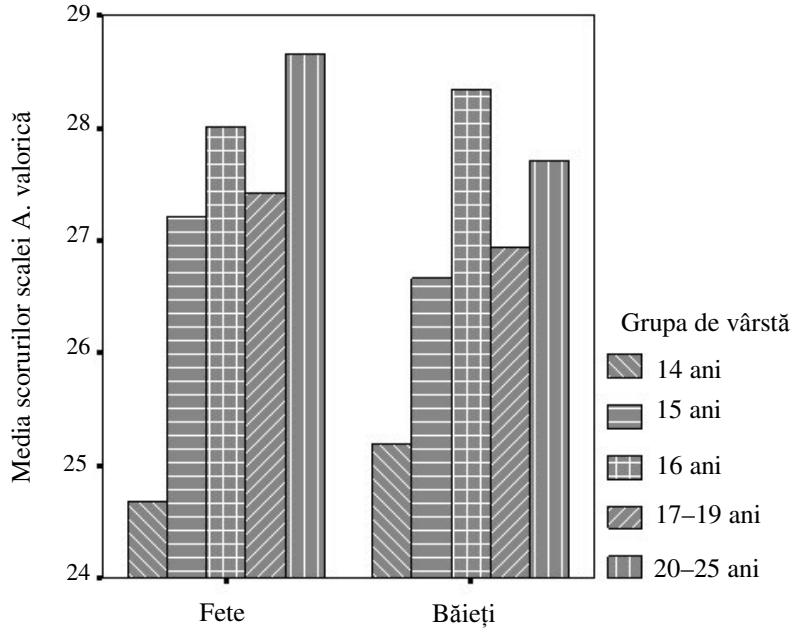

Fig. 5. Mediile scorurilor scalei Autonomie valorică în funcție de vârstă, pe sexe.

Dintre băieţii de 16 ani cuprinşi în eşantion niciunul nu a realizat scoruri mari la toate scalele, doar unul a obţinut scoruri mari la 3 scale, doi au avut scoruri mari la două scale şi 11 au realizat scor mare la o scală. Frecvenţele procentuale ale acestor subiecţi nu sunt atât de mari (comparativ cu cele ale persoanelor cu performanţe similare din celelalte grupe de vârste sau decât cele ale fetelor de 16 ani) încât să explice mediile semnificativ mai mari ale scorurilor scalelor obţinute de băieţii de 16 ani.

Tabelul 5

Frecvenţele subiecţilor care au obţinut cele mai mari scoruri la scalele Chestionarului *AP* şi procentul acestora în totalul persoanelor de acelaşi sex şi din aceeaşi grupă de vârste

Grupa de vârstă	Numărul de scoruri mari obţinute							
	4 scoruri mari		3 scoruri mari		2 scoruri mari		un scor mare	
	Băieţi	Fete	Băieţi	Fete	Băieţi	Fete	Băieţi	Fete
14 ani	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	1 4,00	2 9,09
15 ani	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	2 4,00	0 0,00	1 2,00	4 8,33
16 ani	0 0,00	1 0,98	1 1,12	1 0,98	2 2,25	5 4,90	11 12,36	15 14,71
17–19 ani	0 0,00	0 0,00	1 0,58	3 1,47	3 1,75	7 3,43	7 4,09	17 8,33
20–25 de ani	1 0,72	1 0,44	0 0,00	5 2,21	5 3,62	5 2,21	17 12,32	23 10,18

Am presupus atunci că există câţiva itemi la care mediile cotelor băieţilor de 16 ani sunt mult mai mari decât cele ale băieţilor din celelalte grupe de vârstă şi decât cele ale fetelor de 16 ani.

Am constatat că, pentru băieţi, la 16 ani media cotelor este mai mare decât mediile celorlalte patru grupe de vârstă pentru 20 de itemi din totalul de 36 ai chestionarului, dar diferenţe semnificative (la pragul p=0,05) între mediile grupelor de vârstă apar doar la 8 itemi (4 din scala Autonomie cognitivă, 2 din scala Autonomie comportamentală şi 2 din scala Autonomie valorică). Şi doar la 2 dintre aceşti itemi mediile cotelor diferă semnificativ între grupele de vârstă 16 ani şi 17–19 ani, deşi la majoritatea itemilor (32 din totalul de 36) mediile scorurilor sunt mai mari la 16 ani decât la grupa de vârstă 17–19 ani.

Băieţii de 16 ani obţin medii mai mari decât fetele de aceeaşi vârstă la 28 de itemi. Dar diferenţa mediilor este semnificativă (la pragul p=0,05) doar pentru trei itemi, dintre care unul singur figurează printre cei 8 la care media diferă semnificativ între grupele de vârstă ale băieţilor.

Am dedus de aici că mediile mari ale scorurilor scalelor realizate de băieţii de 16 ani nu sunt datorate prezenţei în eşantion a mai multor subiecţi cu autonomie personală foarte dezvoltată sau existenţei unei grupări de itemi care descriu moduri de a gândi, simţi sau acţiona caracteristice acestei categorii de persoane, ci reflectă o tendinţă generală a băieţilor de 16 ani de a fi mai autonomi decât fetele de aceeaşi vârstă şi decât băieţii din celelalte grupe de vârstă. În plus, a rezultat că modul în care băieţii de 16 ani îşi manifestă autonomia diferă de la o persoană la alta (din acest motiv nu se evidenţiază anumiţi itemi la care majoritatea băieţilor de 16 ani să obţină cote mari).

Analiza relaţiilor dintre dimensiunile autonomiei personale

Cele patru scale ale *Chestionarului AP* corelează liniar direct între ele pentru fete la toate grupele de vârstă, iar pentru băieţi exceptând vârsta de 14 ani. Majoritatea coeficienţilor de corelaţie liniară sunt semnificativi la pragul p=0,001. La băieţii de 14 ani Autonomia emoţională nu corelează liniar semnificativ cu Autonomia valorică (r=0,318, p=0,122) şi cu Autonomia cognitivă (r=0,338, p=0,098).

Existenţa corelaţiilor liniare semnificative sugerează că dimensiunile autonomiei personale se dezvoltă concomitent, fiind rare cazurile în care dimensiunile autonomiei personale sunt „dezechilibrate”, adică unele au nivel redus, iar altele nivel ridicat.

Am încercat să verificăm această ipoteză în două moduri.

a. Am considerat că la o persoană există un „dezechilibru” între dimensiunile autonomiei dacă există cel puţin o dimensiune pentru care scorul este „mare” şi cel puţin o dimensiune pentru care scorul este „mic”.

Am apreciat că scorul unei persoane la o dimensiune este „mare” (respectiv „mic”) dacă are o valoare mai mare decât $m+\sigma$ (respectiv, mai mică decât $m-\sigma$), m şi σ reprezentând media şi abaterea standard ale scorurilor scalei care măsoară acea dimensiune, calculate pe baza scorurilor realizate de subiecţii de acelaşi sex şi din aceeaşi grupă de vârstă cu persoana pentru care se analizează scorul.

În eşantionul de subiecţi folosit în această cercetare numărul persoanelor cu „dezechilibru” între dimensiunile autonomiei este redus (*tabelul 6*). Nu s-a putut evidenţia un pattern al „dezechilibrelor”, întrucât nu există în nicio grupă de vârstă mai mult de două persoane care să aibă scoruri „mari” la aceleaşi dimensiuni şi, de asemenea, scoruri „mici” la aceleaşi dimensiuni.

Se remarcă o creştere a procentului persoanelor cu „dezechilibru” între dimensiunile autonomiei la vârsta de 15 ani pentru fete şi în grupa de vârste 17–19 ani pentru băieţi. În general (exceptând vârstă de 15 ani) procentul băieţilor cu „dezechilibru” este mai mare decât cel al fetelor.

Tabelul 6

Frecvenţele subiecţilor cu „dezechilibru”
între dimensiunile autonomiei, pe sexe şi pe grupe de vârste

Sex	**Băieţi**					**Fete**				
Grupa de vârstă	14	15	16	17–19	20–25	14	15	16	17–19	20–25
Total subiecţi	25	50	89	171	138	22	48	102	204	226
Frecvenţa	1	2	5	14	6	0	4	1	6	4
%	4,0	4,0	5,5	8,3	4,2	0,0	8,4	1,0	3,0	1,6

Este probabil ca aceste „dezechilibre” între dimensiunile autonomiei să fie datorate unor factori externi, iar grupele de vârstă în care „dezechilibrele” sunt mai frecvente (15 ani pentru fete şi 17–19 ani pentru băieţi) să fie cele în care persoanele sunt mai vulnerabile.

b. Am încercat să obţinem mai multe informaţii privind relaţiile dintre dimensiunile autonomiei cu ajutorul unui indicator pe care l-am numit „indice de dezechilibru”. Acesta arată cât de diferite sunt între ele nivelurile celor patru dimensiuni, la o persoană. El ia valori apropiate de 0 atunci când nivelurile celor patru dimensiuni ale autonomiei personale sunt asemănătoare (cotele *z* la cele patru scale sunt aproximativ egale).

Pentru fiecare subiect am calculat valoarea indicelui de dezechilibru astfel:

- am transformat scorul fiecărei scale în cotă *z*, utilizând în acest scop media şi abaterea standard calculate cu ajutorul scorurilor obţinute la scală de persoanele din eşantion care au acelaşi sex şi aparţin aceleiaşi grupă de vârstă ca subiectul;
- am calculat diferenţele dintre cotele *z* ale scalelor luate câte două, adică 6 diferenţe (fiecare pereche de scale furnizează o singură diferenţă);
- am însumat valorile absolute ale celor 6 diferenţe.

Am comparat mediile indicilor de dezechilibru între grupele de vârstă, pe sexe şi între sexe, pentru fiecare grupă de vârste.

Din *figura 6* se observă o creştere a mediei indicilor de dezechilibru la vârsta de 15 ani pentru fete şi în intervalul de vârste 17–19 ani pentru băieţi. Aceste creşteri sunt urmate de scăderi ale mediilor, semn al stabilirii unui echilibru între dimensiunile autonomiei. Scăderea este mai redusă pentru fete şi mai accentuată în cazul băieţilor.

Pentru fete, mediile nu diferă semnificativ între grupele de vârstă [$F(4,597)=0,842$, $p=0,4991$]. Pentru băieţi, însă, mediile diferă semnificativ [$F(4,468)=4,655$, $p=0,001$], diferenţele mediilor fiind semnificative între grupele de vârstă 17–19 ani şi 20–25 de ani şi între 16 ani şi 20–25 de ani.

Între sexe mediile diferă semnificativ la grupele de vârstă 17–19 ani [$t(333)=2.573$, $p=0,011$] şi 20-25 de ani [$t(362)=2,055$, $p=0,041$].

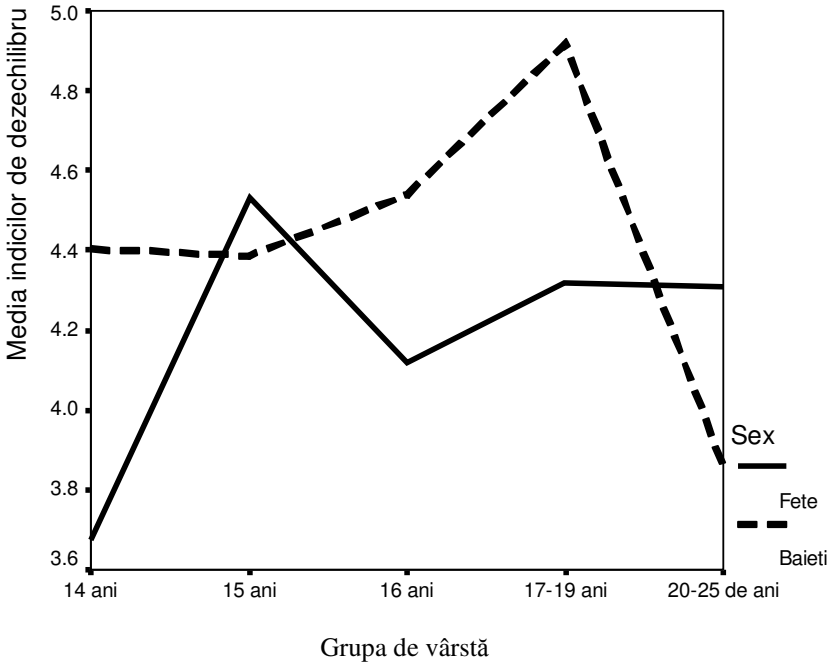

Fig. 6. Mediile indicilor de dezechilibru între dimensiunile autonomiei personale, pe grupe de vârste şi pe sexe.

7. **CONCLUZII**

a. Toate dimensiunile autonomiei personale se dezvoltă între 14 ani şi 20–25 de ani. Pentru băieţi, între grupele de vârstă extreme (14 ani şi 20–25 de ani) creşte semnificativ doar media scorurilor scalei Autonomie valorică. Pentru fete, între grupele de vârstă extreme diferă semnificativ mediile tuturor scalelor *Chestionarului AP*.
b. Pentru băieţi, la vârsta de 16 ani se înregistrează o creştere a mediilor scorurilor tuturor scalelor faţă de 15 ani, urmată de o scădere a mediilor tuturor scalelor în perioada 17–19 ani. Creşterea mediilor este semnificativă pentru Autonomia cognitivă, Autonomia comportamentală şi Autonomia valorică, iar scăderea mediilor este semnificativă pentru Autonomia cognitivă şi Autonomia valorică.
c. La grupele de vârste 14 ani, 15 ani şi 17–19 ani mediile scorurilor nu diferă semnificativ între fete şi băieţi la nicio scală. La 16 ani, ca urmare a creşterii accentuate a scorurilor scalelor la băieţi, mediile scorurilor scalelor Autonomie cognitivă şi Autonomie comportamentală sunt semnificativ mai mari la băieţi decât la fete. La grupa de vârstă 20–25 de ani mediile scorurilor fetelor sunt mai mari decât mediile scorurilor băieţilor la toate scalele, diferenţa mediilor fiind semnificativă pentru scalele Autonomie cognitivă şi Autonomie emoţională.

d. La majoritatea persoanelor există un echilibru între nivelurile celor patru dimensiuni ale autonomiei, în sensul că nu se întâmplă ca la o scală scorul să fie mare, iar la alta mic. Dezechilibrele între dimensiunile autonomiei sunt mai frecvente şi mai accentuate la vârsta de 15 ani pentru fete şi în grupa de vârste 17–19 ani pentru băieţi.

8. **LIMITE ALE CERCETĂRII ŞI DIRECŢII DE CONTINUARE**

Foarte multe dintre persoanele incluse în eşantionul de subiecţi utilizat în această cercetare provin din mediul urban şi studiază (ca elevi sau studenţi) în oraşe mari. Din acest motiv, rezultatele obţinute nu pot fi extrapolate la nivelul populaţiei adolescenţilor cu vârsta cuprinsă între 14 şi 25 de ani din întreaga ţară.

Urmează să reluăm cercetarea folosind un eşantion format din persoane care domiciliază şi studiază în mediul rural, un eşantion compus din persoane care domiciliază şi studiază în mediul urban şi un eşantion alcătuit din persoane care domiciliază în mediul rural şi studiază în mediul urban.